הֲוָה יָתְבִינָא קַמֵּיהּ דְּרַב נַחְמָן – הייתי יושב לפני רב נחמן בשעה שאמר לענין מכירת פירות דקל שמחזילה בטעות הרי זו מחילה, וּבְעֵי לְאוֹתְבֵיהּ אוֹנָאָה – ורציתי להקשות לו מדין אונאה [כפי שיבואר להלן], וְאוֹדִיךְ – ורב נחמן השגיח בי והבין שבדעתי להקשות על דבריו, לפיכך חֲזִיתָן אַיילוֹנִית – הראני ראיה לדבריו, מהמשנה לענין איילונית [כפי שיבואר להלן].

מפרשת הגמרא: קושיית רבא מאונאה היתה כך, וַהֲרֵי שנינו לעיל בדין אוֹנָאָה שאם אונה [–רימה] אדם את חבירו ומכר לו חפץ השוה חמש סלעים בשש, צריך להחזיר לו את אונאתו, ואף על פי שהלוקח נתן לו את כל ששת הסלעים מדעתו ואם כן הרי מחל לו עליהם, ועל כרחך הטעם הוא משום דְּמְחִילָה בְּטָעוּת הִיא שאם היה יודע שיש כאן אונאה ואין זה מחירו של החפץ לא היה מוחל על כך, וְלֹא הֲוָיָא מְחִילָה, ואם כן מדוע אתה אומר לענין פירות הדקל שמחילה בטעות נחשבת מחילה.

ומה שאמר רבא, וְאוֹדִיךְ – השגיח בי רב נחמן, חֲזִיתָן אַיילוֹנִית – והביא ראיה לדבריו מאיילונית, כוונת ראייתו היא כך, שֶׁהֲרֵי מצינו לענין הנושא אשה ונמצא שהיא אַיילוֹנִית [–אשה שאינה ראויה להוליד], והתברר שהקידושין היו בטעות ולא חלו מעולם, ואם כן אינה אשתו, אף על פי כן אין הבעל צריך להחזיר לאשה את הפירות שאכל מנכסיה כשהיה סבור שהיא אשתו, ובודאי הטעם הוא משום שמחלה לו עליהם כשהיתה סבורה שהיא אשתו, ואף על פי דְּמְחִילָה בְּטָעוּת הִיא שהרי אם היתה יודעת שאינה אשתו, לא היתה מוחלת לו עליהם, מועילה המחילה, ורואים מכאן שמחילה בטעות הֲוָיָא מְחִילָה.

מביאה הגמרא את המשנה לענין איילונית: דְּתָנַן, הַמְּמָאֶנֶת – קטנה יתומה מאביה, שאמה השיאה אותה לבעל מדעתה, ולאחר הנישואין מיאנה בבעלה והיא יוצאת בלא גט, וְכֵן הַשְּׁנִייָה – אחת מן הקרובות האסורות להינשא מדרבנן [ונקראות שניות לעריות] שנישאה לבעלה באיסור, ומת בעלה או גירשה, וְכֵן הָאַיילוֹנִית – אשה שנודע לבעלה לאחר נישואיהם שהיא איילונית, ונמצא שהקידושין היו בטעות והם בטלים למפרע, כל אלו אֵין הבעל צריך לתת לָהֶן כשהן יוצאות ממנו, לֹא את מה שהתחייב בִּכְתוּבָּה, ואפילו את מה שהכניסה לו בנדונייתה, והתחייב בכתובה לתת לה את תמורתם כשתצא ממנו, וְלֹא את הַפֵּירוֹת שאכל מנכסיה בתקופת היותה אצלו, וְלֹא מְזוֹנוֹת – אם לותה עבור מזונות כשהיתה תחתיו, אינו חייב עתה לשלם את הלוואתה, וְלֹא בָלְאוֹת – אם הכניסה לו בגדים בנדונייתה, אפילו אם הם קיימים, אינו צריך להחזירם. הרי שאין הבעל צריך להחזיר את מה שאכל משל האשה האיילונית כשהיה סבור שהיא אשתו אף על פי שהתברר לבסוף שאינה אשתו, מפני שבשעה שאכל את הפירות מחלה לו עליהם ואף על פי שהיתה מחילה זו בטעות.

דוחה הגמרא: וְלֹא הִיא, לֹא אוֹנָאָה הֲוָיָא תְּיוּבְתֵּיהּ – מדין האונאה אין קושיא על דברי רב נחמן, וְלֹא אַיילוֹנִית מְסַיַּיע לֵיהּ – וגם מדין האיילונית אין ראיה לדבריו. מפרשת הגמרא: לֹא אוֹנָאָה תְּיוּבְתֵּיהּ – מדין האונאה אין קושיא על דבריו, מפני שמה שהוא צריך להשיב את האונאה, אינו משום שמחילה בטעות אינה מחילה, אלא לפי שאין כאן מחילה כלל, דְּהרי לֹא יָדַע הלוקח דְּאִיתֵיהּ אוֹנָאָה – שיש כאן אונאה כלל, דְּמָחֵיל נַבֵּיהּ – שיוכל למחול לו עליה, שהרי הוא היה סבור שאינו מוסיף לו מאומה יותר על מחיר החפץ. וְלֹא אַיילוֹנִית מְסַיַּיע לֵיהּ – וגם אין ראיה לדבריו מדין האיילונית, מפני שמחילתה של האשה על הפירות, אינו נחשב מחילה בטעות, שאמדו חכמים את דעתה, שאפילו אם היתה יודעת שלבסוף יתברר שאין נישואיה נישואין ואינה אשתו, היתה מוחלת לו על הפירות, מפני דְּנִיחָא לָהּ דְּתֵיפּוֹק עָלָהּ שֶׁמָּא דְּאִישׁוּת – שנח לה שיצא עליה שם נישואין, כלומר שהיא נחשבת נשואה בכל אותו הזמן שלא היה ידוע שהיא איילונית.

מספרת הגמרא: הֲהֵיא אִיתְּתָא דְּאָמְרָה לֵיהּ לְהָהוּא גַּבְרָא – אשה אמרה לאדם [זר שאינו בעלה], זִיל זְבִין לִי אַרְעָא מִקְּרֵיבַי – לך קנה עבורי קרקע מקרוביי, כלומר שמינתה אותו שליח לקנות עבורה קרקע מאחד מקרובי משפחתה, אָזַל זַבַן לָהּ – הלך השליח וקנה עבור האשה את הקרקע שביקשה, אֲמַר לֵיהּ המוכר לשליח בשעת המכירה, אִי הָווּ לִי זוּזֵי מְהַדְּרִתְּ לָהּ נִיהֲלִי – אם יהיו לי מעות רצוני שתחזיר לי את הקרקע ואחזיר את המעות, אֲמַר לֵיהּ השליח למוכר, אַתְּ וְנַוּולָא אַחֵי – הרי אתה והאשה שקניתי עבורה את הקרקע קרובים אתם, תתפשרו ביניכם בענין ואין אני מתערב בזה. אֲמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, כָּל שאמר השליח לשון כגון אַתְּ וְנַוּולָא אַחֵי (אמר), אין המוכר מפרש את דבריו כמי שאינו מסכים לתנאי, אלא אדרבה סַמְכָא דַּעֲתֵיהּ – סומכת דעתו של המוכר שאכן תסכים האשה לתנאי זה, וְלֹא נָמֵר וּמַקְנֵי ולא התכוין להקנות את הקרקע אלא בתנאי זה, ואם כן אם בא אחר כך המוכר ומחזיר את המעות חייבת האשה להחזיר לו את הקרקע.

מסתפקת הגמרא: אַרְעָא הָדְרָה – הרי הקרקע חוזרת למוכר כפי שהתבאר, ונמצא שהמעות שנתנה האשה למוכר עבור הקרקע לא היו אלא הלוואה, אם כן פֵּירֵי מַאי – מה דין הפירות שאכלה האשה במשך כל הזמן שהיתה הקרקע ברשותה, האם רְבִית קָצוּצָה הֲווּ וְיוֹצְאִין בְּדֵינִין – נחשבים כריבית קצוצה [דאורייתא] ואם כן היא חייבת להחזיר את הפירות למוכר, שהרי נפסקה ההלכה (לעיל סה:) כדעת רבי אלעזר שריבית קצוצה יוצאת בדיינים, אוֹ דִילְמָא כִּי אֲכַל רְבִית הֲווּ – אינם נחשבים אלא באכל ריבית, וְאֵין יוֹצְאִין בדיינים, ואינה צריכה להשיב את הפירות אלא אם היא רוצה לצאת ידי שמים.

פושטת הגמרא: אֲמַר רַבָּה בַּר רַב הוּנָא, מְסְתַּבְּרָא שהפירות שאכלה האשה כִּי אֲכַל רְבִית הֲווּ, וְאֵין יוֹצְאִין בְּדֵינִין. וְכֵן אָמַר רָבָא שפירות אלו כִּי אֲכַל רְבִית הֲווּ וְאֵין יוֹצְאִין בְּדֵינִין.

מסתפקת הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַבָּה, מַשְׁכַּנְתָּא מַאי – כשהלוה לחבירו ומשכן לו הלוה שדה בעד ההלוואה, ולא קצץ עמו שיאכל המלוה את הפירות לשם ריבית, אלא סתם ולא פירש מה יעשו בפירות, והמלוה מעצמו ירד לתוך השדה ועיבדה ואכל את פירותיה. האם נחשבים הפירות שאכל כריבית קצוצה וחייב המלוה להחזירם, או שהם נחשבים כאכל ריבית ואינו צריך להחזירם.

מפרש אביי את צדדי הספק: האם יש לדמות דין זה לדין הקודם שפסק רבה בר רב הונא שהפירות שאכל הלוקח אינם אלא אכל ריבית ואינם יוצאים בדיינים, שהרי הָתָם טַעֲמָא מַאי – מדוע אין הפירות שאכל הלוקח נחשבים ריבית קצוצה, מַשּׁוּם דְּלֹא קָץ לֵיהּ – מפני שלא קצצו בשעת המכירה שתאכל האשה את הפירות בשכר המתנת המעות, ואם כן הָכָא נַמִּי הרי לֹא קָץ לֵיהּ הלוה שיאכל את הפירות בשכר המתנת המעות ואין זו ריבית קצוצה. אוֹ דִילְמָא יש לחלק בין דינו של רבה בר רב הונא לנידון זה, שהרי הָתָם זְכִינִי – שם מתחילה באו המעות ליד המוכר בתורת מכירה ולא בתורת הלוואה, ורק לבסוף התברר שלא היתה כאן מכירה אלא הלוואה [מפני שהתנה המוכר שאם יהיו לו מעות יחזירם ותחזיר לו את הקרקע], ולפיכך אין זו ריבית קצוצה, מה שאין כן הָכָא שהיא הַלְוָאָה ואף על פי שלא קצץ שיאכל את הפירות משום ריבית, הרי זה נחשב כריבית קצוצה וצריך להחזיר את הפירות לבעלים.

פושטת הגמרא: אֲמַר לֵיהּ רבה לאביי, יש לדמות דין זה לדינו של רבה בר רב הונא וכשם שאמר רבה בר רב הונא שאין אכילת הפירות נחשבים כריבית קצוצה אלא כאכל ריבית, הוא הדין לענין משכנתא, דְּהָתָם טַעֲמָא מַאי שאין זו ריבית קצוצה מַשּׁוּם דְּלֹא קָץ לֵיהּ ואם כן הָכָא נַמִּי הרי לֹא קָץ לֵיהּ ואין זו ריבית קצוצה ואין לחלק בין מכירה להלוואה. וחולק על רב נחמן שאמר לעיל לענין אסמכתא שצריך המלוה להחזיר את הפירות שאכל.

אֲמַר רַב פָּפָּי, עֲבַד רָבִינָא עוּבְדָּא – מעשה בא לפני רבינא, במכירה על תנאי שאם יריצה המוכר יחזיר את המעות ויקבל את השדה, וְחָשַׁשׁ – וחישב רבינא כמה פירות אכל הלוקח במשך הזמן שהיתה השדה בידו, וְאַפֵּיק פֵּירֵי – והוציא את הפירות מיד הלוקח, כלומר שחייבו לשלם אותם למוכר, וּדְלֹא כְּרַבָּה בַּר רַב

המשך בעמוד לו

הוּנָא שאמר שהפירות נחשבים כאבק ריבית ואינם יוצאים בדיינים. וטעמו שאף על פי שאמנם אין כאן ריבית קצוצה, מכל מקום הרי היו הפירות של המוכר, ומה שמחל המוכר על אכילת הפירות היתה מחילה בטעות ואין זו מחילה.

להבנת המשך הסוגיא יש להקדים, דרך הלואה נפוצה בזמן הגמרא היתה הלואה במשכנתא, ופירושה שהלוה היה נותן ביד המלוה קרקע למשך כל תקופת ההלואה, והמלוה היה אוכל את פירותיה, עד שהלוה החזיר את חובו. ומנהגים שונים היו בדבר, יש מקומות שהיה המנהג שלאחר שסיכמו ביניהם על תקופת ההלואה, זכה המלוה בשדה למשך תקופה זו ולא היה הלוה רשאי להוציאו מן הקרקע אפילו אם הוא משלם את החוב, והוא הנקרא 'אתרא דלא מסלקי', ובמקומות אלו אין באכילת הפירות משום איסור ריבית כלל, ואפילו אם אין המלוה מנכה מן החוב תמורת הפירות שאוכל במשך תקופה זו, שכיון שאין הלוה יכול להוציא את השדה מיד המלוה בשנים אלו, נמצא שאין זו הלואה [שהרי אינו רשאי לפורעה] אלא שכיון שהיה זקוק למעות מכר את שדהו לכמה שנים, ואחר כך חזר וקונה את השדה מיד המלוה, ונמצא שבשנים אלו אוכל המלוה את הפירות מקרקע שהיא שלו, ואין כאן ריבית כלליה. ויש מקומות שהיה המנהג שבכל עתיט שרצה הלוה לשלם את חובו יכול היה לעשות כן ולסלק את המלוה מהקרקע, והוא הנקרא 'אתרא דמסלקי'. ובאופן זה יש באכילת הפירות משום ריבית [שכיון שהלוה יכול לסלק את המלוה מן השדה בכל עת שירצה, אי אפשר להחשיב את השדה כקנויה למלוה למשך תקופת ההלואה] ולהלן תבאר הגמרא אם באופן זה נחשב ריבית דאורייתא או אבק ריבית ובאיזה אופן אפשר לאכול את הפירות בהיתר.

אָמַר מַר בָּרִיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְׁמֵיהּ דְּרָבָא, הָא מַשְׁכַּנְתָּא – משכנתא זו **בְּאַתְרָא דְּמְסַלְּקֵי** – במקום שהמנהג שיש ללוה זכות לסלק את המלוה מן הקרקע על ידי תשלום החוב בכל עת שירצה, ונמצא שאכילת הפירות על ידי המלוה אסורה משום ריבית. לאחר **שֶׁאָכַל** המלוה מן הפירות **כְּשִׁעוּר זוּזֵי** – סכום החוב שהוא חייב לו, **מְסַלְּקִינָן לֵיהּ** – רשאי הלוה לסלק את המלוה מן הקרקע בלא כלום, שיכול לטעון ולומר שאינו רוצה לתת למלוה לאכול פירות בריבית, וכל הפירות שאכל הם בדמי הקרן של ההלואה, וכיון שכבר קיבל את דמי כל הקרן, הרי פרע את חובו ועליו להחזיר את הקרקע. אבל אם **אָכַל** המלוה מן הפירות **טָפֵי** – יותר מסכום ההלואה, **לָא מַפְקִינָן מִינֵּיהּ** – אין מוציאים ממנו את העודף על דמי ההלואה, מפני שאכילת הפירות אינה נחשבת ריבית קצוצה אלא אבק ריבית, ואבק ריבית אינה יוצאת בדיינים. וגם אם יש לו חוב נוסף בשטר אחר, **לָא מְחַשְּׁבִינַן מַשְׁטָרָא לְשַׁטָּרָא** – אין מחשבים את העודף שאכל מן הפירות של הקרקע שהיתה ממושכנת על חוב אחד, לנכות מן החוב הכתוב בשטר האחר, שהרי זה נחשב כאילו מוציאים מידו את הפירות, והרי זו אבק ריבית שאינה יוצאת בדיינים.

וּבְרַיְיתָא – אולם אם היתה הלואה לצורך יתומים והקרקע הממושכנת היתה קרקע של היתומים, לא רק אם **אָכַל** מן הפירות **כְּשִׁעוּר זוּזֵי, מְסַלְּקִינָן לֵיהּ** מן הקרקע בלא כלום, אלא אף אם **אָכַל** מן הפירות **טָפֵי** מסכום ההלואה, **מַפְקִינָן מִינֵּיהּ** – מוציאים ממנו את העודף ומחזירים ליתומים, וכן אם יש להם חוב אחר **מְחַשְּׁבִינַן מַשְׁטָרָא לְשַׁטָּרָא**, ומנכים את דמי העודף מן החוב האחר. מפני שבית דין הם אביהם של יתומים, והם לא מחלו על העודף והרי זה כאילו כבר סילקו את המלוה משעה שאכל בשיעור החוב, ומה שאכל יותר על החוב אכל שלא ברשות הלוה, ואין זה אבק ריבית אלא גזל.

אָמַר רַב אַשֵׁי, הַשְׁתָּא דְּאָמַרְתְּ – לפי מה שאמרת עתה, שאם **אָכַל** המלוה מן הפירות **טָפֵי** משיעור ההלואה **לָא מַפְקִינָן מִינֵּיהּ** – אין מוציאים ממנו את העודף מפני שהוא אבק ריבית ואבק ריבית אינה יוצאת בדיינים, אם כן הוא הדין שאם **אָכַל** מן הפירות רק **כְּשִׁעוּר זוּזֵי, נַמִּי לָא מְסַלְּקִינָן לֵיהּ** מן הקרקע **בְּלָא זוּזֵי**, אלא צריך לשלם לו את כל קרן ההלואה. מפרש רב אשי: **מַאי טַעְמָא**, כיון שמתחילה לא אכל המלוה את הפירות על דעת לנכות בהם מן הקרן, אלא על דעת שיהיו לו הפירות בתוספת לקרן, הרי זה אבק ריבית משעת אכילתו, ואם כן **סָלְקָה בְּלָא זוּזֵי, אַפּוּקֵי מִינֵּיהּ הוּא** – אם עתה תסלקהו מן השדה בלא לשלם לו את הקרן הרי זה נחשב כמו שאתה מוציא ממנו את הפירות, שהרי אתה נוטל את הפירות שאכל ונותן לו אותם תמורת הקרן, והרי **חֲזִי אֲנַן רִבִּית רִבִּית וַאֲנַן רִבִּית אֵינָהּ יוֹצְאָה בְּדַיָּנִין**, לפיכך צריכים הפירות להישאר ברשותו, והלוה חייב לו עדיין את כל סכום ההלואה.

מספרת הגמרא: **עָבַד רַב אַשֵׁי עוּבְדָא בִּיתוֹמֵי קְטַנִּים** – מעשה בא לפני רב אשי ביתומים קטנים שלוו על משכנתא של קרקע, ואכל המלוה מפירות הקרקע, ופסק רב אשי שאינם יכולים להוציא את הקרקע מיד המלוה אפילו לאחר שאכל פירות בשיעור כל החוב, עד שישלמו לו את חובם.

גְּדוֹלִים – כפי הדין באנשים גדולים, שמשעת אכילת הפירות נחשב שהוא אבק ריבית, ואין הלוה רשאי לומר שמה שאכל היה תשלום דמי הקרן.

אָמַר רָבָא בְּרֵיהּ דְּרַב יוֹסֵף מִשְּׁמֵיהּ דְּרָבָא, הָאי מַשְׁכַּנְתָּא בְּאַתְרָא דְּמַסְלְקֵי – המלוה מעות על משכון של קרקע במקום שהמנהג שיש ביד הלוה זכות לפרוע את חובו ולסלק את המלוה מן הקרקע בכל זמן, **לָא נֵיכוֹל אֶלָּא בְּנַכְיֵיתָא** – לא יאכל המלוה את הפירות, מפני שיש בזה איסור אבק ריבית, אלא אם כן הוא מנכה חלק קצוב מן החוב על כל שנה שאוכל מן הפירות. **וְצוֹרְבָא מִדְּרַבָּנַן** – תלמיד חכם שצריך להחמיר אף בדבר המותר כדי שלא ילמדו ממנו לזלזל באיסורים, יש לו להחמיר **שֶׁאֲפִילּוּ בְּנַכְיֵיתָא לָא נֵיכוֹל** – לא יאכל פירות מן המשכנתא, אפילו אם מנכה מן החוב דבר קצוב.

שואלת הגמרא: **אֶלָּא בְּמַאי נֵיכוֹל** – באיזה אופן יהיה היתר אפילו לתלמיד חכם לאכול מפירות הקרקע הממושכנת בידו. עונה הגמרא: **בְּקִיצּוֹתָא** – ב'קצבה', כלומר שקוצב מראש כמה שנים יאכל מן הפירות, ולהלן תבאר הגמרא מהי קיצותא זו, ואיך אופן היתרה. שואלת הגמרא: הרי נחלקו האמוראים אם 'קיצותא' היא דבר המותר או לא, וכפי שיובא להלן, אם כן **הָנֵיחָא לְמַאן דְּאָמַר קִיצּוֹתָא שַׁרְיָא**, הרי זה היתר אפילו לתלמיד חכם, **אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר קִיצּוֹתָא אֲסִירָא** אם כן אין היתר זה קיים, **מַאי אִיכָּא לְמֵימַר** – באיזה אופן יהיה מותר לתלמיד חכם לאכול מפירות הקרקע הממושכנת בידו.

מביאה הגמרא את המחלוקת: **דְּאִתְּמַר**, בדין **קִיצּוֹתָא, פְּלִיגִי בָּהּ רַב אַחָא וְרָבִינָא** – נחלקו רב אחא ורבינא, **חַד** – אחד מהם **אָמַר קִיצּוֹתָא שַׁרְיָא** – מותרת, **וְחַד אָמַר קִיצּוֹתָא אֲסִירָא.**

מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי קִיצּוֹתָא** מה היא ה'קיצותא' שנחלקו בה רב אחא ורבינא. מפרשת הגמרא: כגון **דְּאָמַר לֵיהּ** המלוה ללוה, **עַד חֲמֵשׁ שָׁנִין** – בחמש השנים הראשונות שלאחר ההלואה, **אֲכִילְנָא לָהּ בְּלָא נַכְיֵיתָא** – אוכל את הפירות של הקרקע בלא לנכות כלום מן החוב, **וּמִכָּאן וְאֵילָךְ** – בשנים שאחריהם **שָׁיְימְנָא לָךְ כּוּלְּהוּ פֵּירֵי** – אחשב את כל הפירות שאוכל מן הקרקע ואנכה קצוב מן החוב, וסברת ההיתר בזה היא מפני שאין זה נראה כריבית, אלא כאריס שעובד בקרקע על מנת שחמש שנים אוכל הוא את הפירות וחמש שנים אחרות נותן את הפירות לבעל הקרקע.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, כָּל שאוכל פירות **בְּלָא נַכְיֵיתָא** במשך השנים הראשונות, אף על פי שקבעו שבשנים שלאחריהם יחזיר לו את כל הפירות, מודים רב אחא ורבינא **שְׁאסוּר** לעשות כן מפני שהוא נראה כריבית. **אֲבָל הֵיכִי דָּמֵי קִיצּוֹתָא** שנחלקו בה רב אחא ורבינא, כגון **דְּאָמַר לֵיהּ** המלוה ללוה, **עַד חֲמֵשׁ שָׁנִין** – בחמש השנים הראשונות שלאחר ההלואה, **אֲכִילְנָא בְּנַכְיֵיתָא** – אוכל את הפירות ואנכה קצוב מן החוב, **וּמִכָּאן וְאֵילָךְ** – בשנים שלאחריהם, **שָׁיְימְנָא לָךְ כּוּלְּהוּ פֵּירֵי** – אחשב את כל הפירות שאוכל ואנכה אותם מן החוב. שכיון שאף בשנים הראשונות ניכה דבר קצוב ואחר כך כל הפירות של הלוה אין זה נראה כריבית.

חוזרת הגמרא לפרש את הקושיא: בשלמא לפי הלשון הראשון שרב אחא ורבינא נחלקו באופן שאוכל את הפירות בחמש השנים הראשונות בלא נכייתא, יש לומר שאפילו **מַאן דְּאָמַר בְּקַמָּיְיתָא** – מי שאוסר באופן הראשון כשאוכל בלא נכייתא, **שָׁרֵי בְּבַתְרַיְיתָא** – הרי הוא מתיר באופן הנזכר בלשון השני דהיינו שגם בחמש השנים הראשונות הוא אוכל בנכייתא, ובאופן זה מותר אפילו לתלמיד חכם. אבל לפי הלשון השניה שכשאינו מנכה בשנים הראשונות מן החוב הכל מודים שאסור, ורב אחא ורבינא נחלקו באופן שהוא מנכה מן החוב אף בשנים הראשונות, קשה **מַאן דְּאָמַר בְּבַתְרַיְיתָא** – לפי מי שאוסר אף באופן האחרון הזה, **הֵיכִי שָׁרֵי לְמֵיכַל** – באיזה אופן יהיה מותר לאכול פירות מן הקרקע הממושכנת אף לתלמיד חכם.

מתרצת הגמרא: **שָׁרֵי** – מותר לאכול פירות אם נוהגים בזה **כִּי מַשְׁכַּנְתָּא דְּסוּרָא** – כפי מנהג סורא במשכנתא **דְּכָתְבֵי בָּהּ חָכֵי** – שהיו נוהגים לכתוב בה כך, **בְּמִשְׁלָם שְׁנַיָּא אִילֵּין תֵּיפּוֹק אַרְעָא דָּא בְּלָא כֶּסֶף** – בגמר שנים אלו תצא קרקע זו בלא כסף, כלומר שקצבו סך מסוים של שנים שיאכל את הפירות של הקרקע, ובגמר שנים אלו תחזור הקרקע ללוה, ויפטר מן החוב, שבאופן זה אין זה נראה כהלואה, אלא כמי שקנה את הקרקע לפירות במשך שנים אלו בסכום ההלואה, ואף על פי שהפירות שאכל שוים הרבה יותר מדמי ההלואה אין בזה משום ריבית.

רַב פָּפָּא וְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ אָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ, הָאי מַשְׁכַּנְתָּא בְּאַתְרָא דְּמַסְלְקֵי – משכנתא זו שהמלוה אוכל פירות ומנכה מן החוב, במקום שנהוג שיש זכות ביד הלוה לסלקו מן הקרקע בכל זמן שירצה על ידי תשלום החוב, אין זה נחשב שיש למלוה קנין בגוף הקרקע, ולפיכך אם מת המלוה ונפלה קרקע זו לפני בניו, **אֵין בַּעַל חוֹב** של המלוה [שהיה המלוה חייב לו מעות] **נוֹטֵל הֵימֶנָּה,** ואף על פי שהוא רשאי לגבות מקרקעות שירשו הבנים מאביהם, זו אינה נחשבת קרקע שירשו מאביהם אלא כאילו ירשו מטלטלים, ואין המטלטלים שירשו הבנים משועבדים לחובות אביהם, **וְכֵן אֵין הַכְּבוֹר נוֹטֵל בָּהּ פִּי שְׁנַיִם** לדעת הסוברים (ב"ב קכד:) שאין הבכור נוטל פי שנים במלוה, אין אומרים שיש כאן קרקע המוחזקת ביד אביו ויורש בה פי שנים, שאין זו קרקעו ואין כאן אלא חוב. **וּשְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתָּהּ** – וכן אם הגיעה סוף השנה השביעית קודם שפרע את חובו [ולא עשה פרוזבול], משמטת השביעית את החוב ואין אומרים שהחוב כבר גבוי בידו של המלוה על ידי הקרקע, שהרי אין הקרקע שלו כלל.

וּבְאַתְרָא דְּלָא מְסַלְקֵי – אולם במקום שנהוג שאין ללוה זכות לסלק את המלוה מן הקרקע על ידי תשלום החוב, עד סוף הזמן שקבעו לכך, הרי זה נחשב שהשדה קנויה למלוה בכל הזמן הזה, ולפיכך אם מת המלוה ונפלה שדה זו לפני יורשיו, **בַּעַל חוֹב** שהיה המלוה חייב לו ממון, **גּוֹבֶה הֵימֶנּוּ** מן היתומים שהרי זה כמי שירשו קרקע מאביהם שבעל חוב גובה אותה מהם, **וְכֵן בְּכוֹר נוֹטֵל בּוֹ פִּי שְׁנַיִם** מפני שנחשב שהיתה הקרקע מוחזקת בידו בשעת מותו, **וְאֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתָּהּ** – אף על פי שעברה סוף השנה השביעית אין השביעית מפקיעה את החוב, מפני שהחוב נחשב כגבוי בכבר בידו של המלוה שהרי הוא מוחזק בקרקע.

וְאָמַר מַר זוּטְרָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב פָּפָּא הָאי מַשְׁכַּנְתָּא בְּאַתְרָא דְּמַסְלְקֵי – משכנתא זו במקום שהמנהג שיש זכות ביד הלוה לסלק את המלוה מן הקרקע על ידי תשלום החוב, אף על פי שהמלוה אוכל את הפירות עד שישלם הלוה את חובו, מכל מקום כשבא הלוה ופרע את המעות למלוה **מְסַלְקֵי לֵיהּ** – מסלקים את המוכר מכל השדה כולה, **וַאֲפִילּוּ מִתְּמֵרֵי דְּאַבּוּדְיָא** – ואפילו מן התמרים שעל המחצלת, כלומר אפילו את הפירות שכבר תלש המלוה מן האילן, כיון שעדיין לא עשה בהם מעשה קנין, הרי הם חלק מן השדה וחוזרים ללוה ביחד עם השדה. **וְאוּלַם אִי** כבר **אַגְּבְהִנְהוּ בְּסִיסָנֵי** – הגביה המלוה את התמרים מן המחצלות והניחם בסלים, **קָנְנֵהוּ** – קנה את התמרים בהגבהה זו, והרי הם שלו, ואינו צריך לחזירם ללוה כשפורע את המעות. **וּלְמַאן דְּאָמַר** – ולדעת מי שסובר שאם **כָּלְיוּ שֶׁל לוֹקֵחַ** מונחים **בִּרְשׁוּת הַמּוֹכֵר** והניח בתוכם חפץ שהוא רוצה לקנות מן המוכר, **קָנָה** בכך הלוֹקֵחַ את החפץ מדין קנין חצר, אם כן אף כאן כיון שנפלו התמרים על המחצלות של המלוה **אֲפִילּוּ** באופן **דְּלָא אַגְּבְהִנְהוּ בְּסִיסָנֵי, קָנְנֵהוּ** המלוה בקנין חצר, ואין הלוה נוטלם, אף כשהוא פורע את חובו:

פְּשִׁיטָא – דין זה פשוט הוא שאם נתן אדם לחבירו משכון של שדה, **בְּאַתְרָא דְּמַסְלְקֵי** – במקום שהמנהג הוא שיש ללוה זכות לסלק את המלוה מן הקרקע בכל עת שירצה, **וְאָמַר** המלוה ללוה בשעת ההלואה, **לָא מְסָתַּלְקְנָא** – אני נותן לך את מעות ההלואה על מנת שאזכה בשדה באופן שלא תוכל לסלקני עד כך וכך שנים, אינו צריך לעשות קנין מיוחד על כך, **דְּהָא קָאָמַר דְּלָא מְסָתַּלְקְנָא** ועל מנת כן נתן את מעותיו, והרי קנה בקנין כסף את הקרקע לפירות לכך וכך שנים כפי שהתנו ביניהם.

מסתפקת הגמרא: **אֶלָּא בְּאַתְרָא דְּלָא מְסַלְקֵי** – במקום שהמנהג הוא

המשך בעמוד רו

שאין ללוה זכות לסלק את המלוה מן הקרקע קודם זמן הפירעון,
אלא המלוה זוכה בשדה למשך כל תקופת ההלואה, **וְאָמַר** המלוה
ללוה בשעת ההלואה, **מְסֻתָּלַקְנָא** – אני אסתלק מן השדה כאשר
תרצה לפרוע את חובך אף קודם זמן הפירעון, **מַאי** – מה דין
אמירה זו, האם הלוה **צָרִיךְ לְמִקְנָא מִינֵּיהּ** – לקבל קנין מן המלוה
על התחייבות זו, אבל אם לא קנו מידו, יכול המלוה לחזור בו
ולומר שאינו רוצה לשנות מן המנהג ואינו מסתלק מן הקרקע,
שהרי לא היה כאן אלא דיבור בעלמא. **אוֹ לֹא** צריך לקנות מידו,
שהרי בשעת נתינת המעות אמר שאינו קונה את הקרקע קנין גמור
אלא על מנת שיש זכות ביד הלוה לסלקו בעת שירצה.
פושטת הגמרא: **רַב פָּפָּא אָמַר, לֹא צָרִיךְ לְמִקְנָא מִינֵּיהּ** שהרי לא
זכה בשדה אלא כפי דבריו, **וְרַב שֵׁשֶׁת בָּרֵיהּ דְּרַב אִידִי אָמַר, צָרִיךְ**
לְמִקְנָא מִינֵּיהּ וכל זמן שלא קנו מידו יכול לחזור בו. פוסקת הגמרא:
וְהִלְכְתָא צָרִיךְ לְמִקְנָא מִינֵּיהּ.
דין נוסף: במקום שיש ללוה זכות לסלק את המלוה מן הקרקע
בעת שירצה על ידי תשלום החוב, ובא הלוה למלוה **וְאָמַר** לו,
אֵיזִיל וְאַיְיתֵי זוּזֵי – עתה אלך ואביא מעות, ואפרע את חובי,
וממילא אל תאכל יותר פירות, **לֹא אָכֵיל** – אסור המלוה למהר
ולאכול את הפירות קודם שיביא הלוה את המעות, שכיון
שהמעות מוכנים לו לתשלום הרי זה כאילו כבר שילם וכבר אין
לו רשות באכילת הפירות. אבל אם אמר הלוה למלוה, אין
המעות מוכנים לי עדיין אבל רצוני כבר לפרוע, ועתה **אֵיזִיל**
וְאַיְיתֵי זוּזֵי – אלך ואטרח להביא את המעות וממילא אל
תאכל יותר פירות, נחלקו בזה האמוראים, **רָבִינָא אָמַר אָכֵיל** –
המלוה רשאי בינתיים לאכול את הפירות של השדה, שהרי עדיין
אין המעות מוכנים ביד הלוה, ואין זה נחשב כאילו פרע. **וּמַר**
זוּטְרָא בְּרֵיהּ דְּרַב מָרִי אָמַר לֹא אָכֵיל – אסור למלוה לאכול מן
הפירות כבר מעתה, שכיון שבדעת הלוה לשלם את חובו הרי הוא
מסלק את המלוה מן הקרקע אף על פי שעדיין לא פרע בפועל.
פוסקת הגמרא: **וְהִלְכְתָא לֹא אָכֵיל** המלוה את הפירות משעה
שאמר לו הלוה שבדעתו לפרוע את החוב וכדעת מר זוטרא.
רַב כָּהֲנָא וְרַב פָּפָּא וְרַב אַשִׁי לֹא אָכְלֵי – הקפידו שלא לאכול פירות
משדה שקיבלו כמשכון על הלואה, ואפילו **בְּנַכְיֵיתָא,** מפני
שחששו בזה לאיסור ריבית, ולא אכלו אלא באופן של משכנתא
דסורא. אבל **רָבִינָא** הקל בזה **וְאָכֵיל** מן הפירות **בְּנַכְיֵיתָא,** מפני
שסבר שאין בזה חשש איסור ריבית.
מפרשת הגמרא את טעמי המחלוקת: **אָמַר מַר זוּטְרָא, מַאי טַעְמָא**
דְּמַאן דְּאָכֵיל בְּנַכְיֵיתָא, מפני שהוא סובר שיש ללמוד להתיר **מִידֵּי**
דַּהֲוָה אַשְׁדָּה אֲחֻוזָּה – ממה שציותה התורה לענין הפודה שדה
אחוזה מיד ההקדש, שהפודה משלם להקדש סלע ופונדיון לכל
שנה, וזוכה באכילת כל פירות השנה, ויש ללמוד מזה שכשם
שבְּשָׂדֶה אֲחֻוזָּה לַאו אַף עַל גַּב דְּקָא אָכֵיל פֵּירֵי טוּבָא – אף על פי
שהוא אוכל פירות הרבה במשך כל השנה, **אָמַר רַחֲמָנָא** – אמרה
התורה